

อิทธิพล ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย

The Influence of Brahmanism Beliefs on the Initiation of Thai Literature

นิพัทธ์ แยมเดช

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาจารึกศึกษา ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

อีเมล: nipatyamdate@hotmail.com

Nipat Yamdate

Students; Master of Epigraphic Studies (M.A.) Department of Oriental

Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

บทคัดย่อ

อิทธิพลความเชื่อของศาสนาพราหมณ์มีบทบาทอย่างสูงในวิถีชีวิตของคนไทย วรรณคดีไทยมีภูมิหลังที่สัมพันธ์กับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์อย่างต่อเนื่องนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนได้ศึกษา วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพื่อชี้ให้เห็นว่ากวีได้นำอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพราหมณ์มาสร้างสรรค์เนื้อหาบทประพันธ์อย่างซับซ้อนลุ่มลึก ด้วยกลวิธีการประพันธ์ดังต่อไปนี้

- 1) การนำตำนานของเทพเจ้าตามเทพปกรณัมในศาสนาพราหมณ์ โดยนำเสนอรายชื่อเทพ รวมทั้งบทบาทของเทพ
- 2) การนำเสนอวรรณคดีอินเดียโดยสอดแทรกในเนื้อหา
- 3) การนำเสนอวรรณคดีอินเดียที่ดัดแปลงมาเป็นเนื้อเรื่องตามความคิดของกวีไทย เพื่อปรับให้เข้ากับระบบความคิดในสังคมไทย และ
- 4) การนำเสนอพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ปัจจุบันทั้ง 4 ประการดังกล่าว มีความสำคัญในการสร้างสรรค์ตัวบทวรรณคดีไทย ทำให้เห็นความคิดของกวีไทยในแง่ที่ว่าศาสนาพราหมณ์มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในด้านความเชื่อเทพเจ้าอย่างลึกซึ้ง การรับรู้วรรณคดีอินเดียเรื่องเอกเข้ากับระสนิยมในการสร้างเสพบันเทิงคดีของคนไทย และการประกอบพิธีกรรมในฐานะเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเพื่อความเป็นสิริมงคล

คำสำคัญ: ศาสนาพราหมณ์ เทวปกรณัม วรรณคดีอินเดีย การประกอบพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์

Abstract

Brahmanism beliefs have a significant influence on Thai people's ways of life. The backgrounds of Thai literature have been relevant to Brahmanism beliefs from the past to the present. The author considered Thai literature from Sukhothai period to

the early Rattanakosin period in order to point out that the poets elaborately incorporated the beliefs of Brahmanism in their poems by the following approaches: 1) presenting Indian mythology by listing the names and the roles of gods 2) interpolating Indian literature into the content 3) adapting the contents of the interpolated literature to suit Thai tastes 4) presenting the rituals of Brahmanism. The four mentioned approaches are significant to the initiation of Thai literature. This reveals the thoughts of Thai poets on the relation people's beliefs in gods on their ways of life, their ability to adapt the Indian literature to suit Thai tastes, and on the performance of Brahmin rituals as anchor and blessings.

Keywords: Brahmanism, mythology, Indian literature, Brahmin rituals

บทนำ

วรรณคดีไทยมีประวัติยาวนานมากกว่า 700 ปี นับตั้งแต่มีการสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานี สืบต่อมาถึงกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน วรรณคดีเป็นสมบัติวัฒนธรรมทางอักษรศาสตร์ของชาติ กวีแต่ละยุคจึงมีการกิจกรรมร่วมกัน คือ การสร้างสรรค์วรรณคดีเพื่อฝากไว้ในบรรณพิภพในฐานะผลงานทางวรรณศิลป์อันล้ำค่า วรรณคดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีความหลากหลาย เห็นได้ว่าสมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีวรรณคดีประมาณ 130 เรื่อง ประกอบด้วยวรรณคดีร้อยกรอง 109 เรื่อง อีก 21 เรื่องเป็นวรรณคดีร้อยแก้ว (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 74) ความหลากหลายของวรรณคดีจะเห็นได้ชัดทั้งในแง่คำประพันธ์ มีร้อย โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร้อยแก้วกวีนิพนธ์ ในแง่เนื้อหา สามารถจำแนกรูปแบบของเนื้อหาได้เป็นวรรณคดีบทละคร วรรณคดีนิทานนิยาย วรรณคดีแสดงอารมณ์ วรรณคดีทางศาสนา วรรณคดีประเภทคำสอน วรรณคดีอภิประกียรติ วรรณคดีประเภทพิธีกรรม และวรรณคดีประเภทอื่น ๆ (คือ ไม่ได้อยู่ในกลุ่มวรรณคดีทั้ง 7 ประเภทดังกล่าว เช่น กฎหมาย พงศาวดาร และจดหมายเหตุ เป็นต้น) (วสันต์ รัตโนภา, 2554: 10-12) แต่อย่างไรก็ดี การจำแนกวรรณคดีแต่ละประเภทอาจไม่สามารถแบ่งประเภทวรรณคดีอย่างตายตัวได้ เพราะวรรณคดีประเภทหนึ่งอาจมีส่วนที่พาดพิงกันอยู่บ้าง บางประเภทก็มีความคล้ายคลึงกันในบางส่วน (ปัญญา บริสุทธิ์, 2534: 7) ความหลากหลายของวรรณคดีในแง่ของแนวคิดที่สะท้อนอยู่ในเนื้อหา เช่น บันทึกเหตุการณ์บ้านเมือง ปลุกฝังคุณธรรม สร้างศรัทธาในสถาบันกษัตริย์ สื่อคำสอนตามหลักพุทธธรรม และเนื้อหาที่เน้นความสำเร็จอารมณ์เป็นหลัก เป็นต้น (กุสุมา รักษมณี, 2554: 14-18) และความหลากหลายของวรรณคดีในแง่ของขนบนิยมในการแต่ง (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553: 76-88) นอกจากนี้ วรรณคดีไทยจำนวนมากตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ส่วนใหญ่มักได้รับอิทธิพลและความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก ทั้งนี้เพราะคติความ

เชื่อในเทพเจ้าและพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ที่สังคมไทยรับอิทธิพลมานั้นไม่ขัดแย้งกับความคิด ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยแต่ดั้งเดิมที่นับถืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากธรรมชาติ และไม่ขัดแย้งกับคติ พระพุทธศาสนาในวิถีปฏิบัติของสังคมไทยด้วย รวมทั้งศาสนาพราหมณ์ยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อระบอบ การเมืองในการสร้างความมั่นคงของสถาบันการปกครองอย่างเข้มข้นตลอดมา จึงอาจกล่าวได้ว่าใน ฐานะที่กวีเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม กวีย่อมนำคติความเชื่อทางศาสนาที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมนั้น มาประกอบสร้างด้วยศิลปะการประพันธ์ในงานนิพนธ์ของตน โดยเฉพาะอิทธิพลและความเชื่อใน ศาสนาพราหมณ์ที่มีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างสูง ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงมีความมุ่งหมายที่จะศึกษา อิทธิพลและความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ที่ส่งเสริมการสร้างสรรคเนื้อหาวรรณคดีไทย และจะทำให้ เข้าใจที่มาหรือบ่อเกิดของวรรณคดีไทยและเข้าใจโลกทัศน์ของกวีไทยในการปรับประยุกต์คติทาง ศาสนาพราหมณ์กับการนำเสนอผลงานของตนได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ศาสนาพราหมณ์กับระบบความเชื่อในสังคมไทย

ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดีย เมื่อชาวอินเดียเดินทางเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ จากการแลกเปลี่ยน สินค้า ดังที่พบโบราณวัตถุประเภทลูกปัดหินสี และลูกปัดแก้ว ซึ่งชาวอินเดียเหล่านั้นได้นำระบบ วัฒนธรรม ความเชื่อของตนเองมาเผยแพร่ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ด้วย ดังตัวอย่างในด้านพิธีกรรมที่ เห็นได้ชัด คือ การปรับเปลี่ยนการฝังศพมาเป็นการเผาศพตามความเชื่อของพราหมณ์ คติความเชื่อ ของศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น ปรากฏลัทธิการบูชาศิวลึงค์ เทวรูปของพราหมณ์ ในด้านภาษาที่มีคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตปะปนกับภาษาในท้องถิ่น และการเช่น สรวงสังเวงแต่เทพเจ้า อนึ่ง ความเชื่อทางศาสนายังมีส่วนอย่างยิ่งสำหรับแนวคิดลัทธิธรรมทาง การเมือง คือ การยกหัวหน้าเผ่าเป็นสมมติเทพซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นเทพ ช่วยเสริมสร้างอำนาจ ในการปกครองของสถาบันกษัตริย์ให้มีอำนาจเหนือมนุษย์โดยทั่วไป ตลอดทั้งอิทธิพลด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ด้านตัวอักษรและวรรณกรรม ซึ่งปรากฏร่องรอยและเป็นหลักฐานแสดงอิทธิพลของ ชาวอินเดียอย่างชัดเจน (วรพร ภู่งศ์พันธ์ และคณะ, 2557: 59-88) ส่วนดินแดนประเทศไทย นับตั้งแต่โบราณก็ปรากฏอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์อย่างต่อเนื่อง ดังหลักฐานด้านจารึกภาษา สันสกฤตของพระเจ้ามเหศวรธรรมัน พุทธศตวรรษที่ 11 พบบริเวณปากแม่น้ำมูล และถ้าหากมาใน อำเภोजึงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ระบุถึงการประดิษฐานศิวลึงค์เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะ ของพระเจ้ามเหศวรธรรมัน (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2547: 39) อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่ตั้งมั่น ในดินแดนประเทศไทยปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้น เมื่อมีการก่อตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีหลักฐาน จารึกในยุคนี้กล่าวถึงการก่อสร้างเทวาลัย มีเทวรูปของพระผู้เป็นเจ้าประดิษฐานในเทวาลัย การ บวงสรวงแต่เทพ การประกอบพิธีกรรมโดยพราหมณ์ (มนตรี มีเนียม, 2534: 72) ครั้นมาถึงสมัย

กรุงศรีอยุธยา กษัตริย์อยุธยาเฉลิมพระนามว่าสมเด็จพระรามาธิบดี เพื่อสื่อให้เห็นสถานะของกษัตริย์เป็นพระนารายณ์อวตารมาปราบยุคเข็ญในโลก (เกื้อพันธุ์ นาคุปผา, 2542: 16) รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมเพื่อความสิริมงคลโดยพราหมณ์ประจำราชสำนักมีบทบาทอย่างเข้มข้นเพื่อเชิดชูกษัตริย์ให้มีคุณสมบัติประดุจดั่งเทพ เพื่อให้ประชาชนรับทราบโดยทั่วกัน (พิธีกรรมและประเพณี, 2552: 259) เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีตรียัมปวาย ฯลฯ พิธีบางอย่างนอกจากเป็นสิ่งที่สืบทอดในราชสำนักแล้ว ยังได้รับความนิยมในหมู่ราษฎรด้วย เช่น พระราชพิธีจองเปรียง ในเดือนสิบสอง ประชาชนทั่วไปนิยมตกแต่งโคมลอย และมีการเล่นมหรสพ ซึ่งต่อมาในเดือนนี้มีการประดิษฐ์กระทงเพื่อบูชาพระแม่คงคาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ผสมผสานกับศาสนาพุทธเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีทั้งพระสงฆ์และพราหมณ์ประกอบพิธีกรรมร่วมกัน ดังความตอนหนึ่งในพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ชาวพระนครถือศาสนาพราหมณ์ ครั้นเมื่อรับศาสนาพุทธมาถือ พิธีใดที่เคยทำมาแต่ก่อน และไม่ขัดกับหลักพระพุทธศาสนา ก็ยังหาอาจที่จะละทิ้งการบูชาบวงสรวงไปได้ไม่ และการพระราชพิธีใดซึ่งมีแต่ศาสนาพราหมณ์อย่างเดียวก็เพิ่มเติมการพระราชกุศลเจ้าเข้าไป จึงเป็นการทำทั้งในศาสนาพุทธและพราหมณ์ดังนี้” (พระราชพิธีสิบสองเดือน, 2503: 4) เพราะฉะนั้น ความเชื่อศาสนาพราหมณ์ที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สะท้อนโลกทัศน์ของคนไทยที่มีความสัมพันธ์ต่อศาสนาพราหมณ์อย่างลึกซึ้ง ศาสนาพราหมณ์มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของคนไทยแทบทุกด้าน

ศาสนาพราหมณ์กับอิทธิพลความเชื่อในการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย

วรรณคดีไทยจำนวนมากมีภูมิหลังสัมพันธ์กับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์อย่างแน่นแฟ้น ทั้งนี้เพราะศาสนาพราหมณ์มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย ในบทความนี้ ผู้เขียนมุ่งอภิปรายวรรณคดีไทยในขอบเขตสมัยสุโขทัยจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นหลัก โดยยกตัวอย่างจากวรรณคดีไทยบางเรื่อง อิทธิพลความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยเป็นขอบเขตที่กว้างขวางและละเอียดลึกซึ้ง ผู้เขียนจะจำกัดรายละเอียดใน 4 หัวข้อ ได้แก่ 1) การนำเสนอเทพตามตำนานเทวปกรณัมในศาสนาพราหมณ์ 2) การนำเสนอวรรณคดีอินเดียโดยสอดแทรกในเนื้อหา 3) การนำเสนอวรรณคดีอินเดียที่ดัดแปลงมาเป็นเนื้อเรื่องตามความคิดของกวีไทย และ 4) การนำเสนอพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ เนื่องจากรายละเอียดที่ผู้เขียนจำแนกดังกล่าวเป็นคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏชัดเจนที่สุด อนึ่ง ข้อปลีกย่อยต่างๆ อาทิ รูปแบบจักรวาลวิทยาที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง อุดมคติในด้านความงามและความประพฤดีที่ปรากฏในวรรณคดีไทยประเภทต่าง ๆ ก็นับว่าเป็นอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์เช่นเดียวกัน เพียงแต่

คติความเชื่อดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งผสมหลอมรวมกับคติพระพุทธศาสนา หรือค่านิยมในท้องถิ่นของไทย ลงไปด้วย รายละเอียดทั้ง 4 หัวข้อ มีดังนี้

1. การนำเสนอเทพตามตำนานเทพปกรณัมในศาสนาพราหมณ์: กวีไทยมีความรอบรู้ ตำนานเทพปกรณัมของศาสนาพราหมณ์ โดยนำเสนอชื่อของเทพและบทบาทของเทพในการ สร้างสรรค์งานของตน การจะอ่านวรรณคดีทุกเรื่องให้มีความสมบูรณ์นั้น ผู้อ่านจะต้องรู้ประวัติ และ ความเป็นมาของเทพเจ้าทางศาสนาพราหมณ์ (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา, 2542: 16) เพราะเนื้อหา วรรณคดีปรากฏการกล่าวอ้างถึงเทพเจ้าอยู่บ่อยครั้ง จะเห็นได้ว่าตั้งแต่มีหลักฐานวรรณคดีเป็นลายลักษณ์ปรากฏในสมัยสุโขทัย วรรณคดียุคสมัยนี้ปรากฏรายชื่อเทพและบทบาทของเทพให้เห็นบ้าง แล้ว จารึกสมัยสุโขทัย เนื้อหาในจารึกวัดศรีชุม มีข้อความตอนหนึ่งเปรียบเทียบพระมหาสามีสรี ศรัทธาราชจุฬามณีศรีรัตนลงกาทิปเป็นเจ้า คือพระรามพระลักษมณ์จุติมาท่องเที่ยวในภพนี้ (ประเสริฐ ธิ นคร, 2547: 44) การที่กวีกล่าวถึงพระลักษมณ์ และพระราม นั่นคือกวีมีความมุ่งหมายยกย่อง พระมหาเอศศรีศรัทธาฯ ว่าเป็นพระนารายณ์ที่อวตารลงปราบความทุกข์เดือดร้อนในโลก เพราะตาม ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เมื่อโลกไม่สงบสุข พระนารายณ์จะแบ่งภาคลงมาบรรเทาความเดือดร้อน ให้คืนสู่ความสุขสงบ ตัวอย่างจารึกอีกหลักหนึ่ง คือ จารึกวัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย ข้อความตอน หนึ่งมีการอ้างถึงพระวิษณุกรรมหรือพระวิศวกรรมไว้ โดยกล่าวถึงช่างก่อสร้างที่ปลูกกุฏิวิหารระหว่าง ป่ามะม่วง ทางทิศตะวันตกของเมืองสุโขทัย ได้กระทำพื้นที่จนราบเรียบเหมาะสมที่จะก่อสร้างเสมือน พระวิษณุกรรมมาเนรมิตไว้ (ประเสริฐ ธิ นคร, 2547: 134) เนื้อความดังกล่าวบ่งบอกได้ว่าผู้แต่งจารึก รู้ถึงบทบาทของพระวิศวกรรมว่าเป็นเทพฝ่ายช่าง มีหน้าที่ก่อสร้างหรือเนรมิตปราสาทราชวังอย่าง งดงาม ความรู้ในเทพปกรณัมดังกล่าวสืบต่อมาถึงกวีในยุคหลังด้วย เช่น ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก และในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ การเนรมิตก่อสร้างอาคาร และปราสาทราชวังเป็นหน้าที่ของพระ วิศวกรรมโดยตรง ในวรรณคดีสมัยสุโขทัยเรื่องเด่น คือ ไตรภูมิพระร่วงหรือเตภูมิกถา พระราชนิพนธ์ พระมหาธรรมราชาที่ 1 หรือพญาลิไทย มีกล่าวอ้างถึง “พระวิษณุกรรม” ว่าทรงมีรัศมีรุ่งเรืองงดงาม

ถึงแม้ไตรภูมิพระร่วงจะเป็นวรรณคดีพระพุทธศาสนาที่รับอิทธิพลมาจากพระคัมภีร์ของ พุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก การกล่าวถึงสวรรค์ เทพ และอมนุษย์ก็ได้รับอิทธิพลตามคติ พระพุทธศาสนามากกว่าศาสนาพราหมณ์ กระนั้นก็ตามร่องรอยเทพตามค้ำของศาสนาพราหมณ์ก็ ปรากฏให้เห็น ดังเช่น พระยายมราช เป็นผู้ “ทรงธรรมนักหนา พิจารณาถ้อยความอันใดด้วยอันชื่อ และชอบธรรมทุกอันทุกเมื่อ ผู้ใดตายย่อมไหว้พระยายมราชก่อน” (วรรณกรรมสมัยสุโขทัย, 2528: 27) เทพองค์นี้ปรากฏบทบาทตามคติศาสนาพราหมณ์ ในฐานะเทพผู้พิพากษาผู้ตายในยมโลก นาม หนึ่งของพระยมคือธรรมหรือธรรมราช เพราะเป็นเทพผู้ยึดถือความเที่ยงธรรมในการตัดสินลงโทษ ตามความผิด (ประจักษ์ ประภาพิตยากร, 2529: 93) หรือข้อความไตรภูมิฯ เมื่อกล่าวถึงเทพฝ่าย อมนุษย์ คือ พระยาครุฑที่ว่า “ผีแลเมื่อครุฑนั้นกางปีกไปลวงกลางหาเว้เต็มที่ใต้ 700 โยชน์ ผีเมื่อครุฑ

นั้นอำปอกอก ให้เต็มทีใส่ได้ 800 โยชน์ นครุชนั้นมันใหญ่ตั้งนั้นเร็วแรงนักหนาแล ผิแลเมื่อจะเฉียวเอานาค...มันจึงเอาเล็บรัด เอาหางนาคนั้นพาไปกลางหา..." (วรรณกรรมสมัยสุโขทัย, 2539: 41) จะเห็นคำร่ายตำนานนครุชของเทวปรภณในศาสนาพราหมณ์ที่ว่าเป็นพญานกขนาดใหญ่มีหิมา เวลากางปีกบดบังแสงพระอาทิตย์จนมืดมิด มีพลังกำลังยิ่งใหญ่ ได้รับอนุญาตจากพระนารายณ์ให้จับนาคกินเป็นภักษาหารได้ตามความประสงค์ (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2545: 25-28) นอกจากนี้ในไตรภูมิฯ มีเทพองค์และอสูรที่สืบเนื่องมาจากคติศาสนาพราหมณ์ เช่น พระอินทร์ พระสุริยเทพ พระจันทร์เทพ และอสูรินทรหุ โดยเฉพาะพระอินทร์นั้น คนไทยรู้จักพระอินทร์จากวรรณคดีไตรภูมิฯ มีเค้าของเทพผู้ยิ่งใหญ่ในสมัยพระเวทตามคติศาสนาพราหมณ์ คือเป็นใหญ่ในหมู่เทพ หรือเป็นราชาแห่งทวยเทพ ต่อมาในสมัยอยุธยา วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้นมีพัฒนาการเชื่อมต่อกับวรรณคดีสมัยสุโขทัย กวีกล่าวอ้างถึงเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะวรรณคดีส่วนหนึ่งเป็นผลผลิตในราชสำนักอยุธยา ตัวอย่างในลิลิตโองการแข่งน้ำ ซึ่งเป็นวรรณคดีลายลักษณ์เรื่องแรกสมัยอยุธยา ร่ายโบราณทั้งสามบทนำเรื่อง กล่าวถึงพระคุณสมบัติและพระลักษณะของพระนารายณ์ พระศิวะและพระพรหม ซึ่งเป็นตรีมูรติในศาสนาพราหมณ์ ในประเทศอินเดียตั้งแต่สมัยมหากาพย์และปุราณะนับถือเทพทั้งสามองค์นี้ว่าเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ กวีผู้แต่งลิลิตโองการแข่งน้ำกล่าวว่ามีสการพระนารายณ์ พระศิวะ และพระพรหม ไปตามลำดับต่อไปนี้

0 โอมสิทธิสรวงศรีแก้ว แฝ้มฤตยู เองเป็นแท่น แก่วนกลืนฟ้ากลืนดิน บินเอาครุฑมา
ขี่ สี่มือถือสังข์จักรคราธรณี ภิรูอวตาร อสูรแลงลาญหัก ททคนิจรนายา

0 โอมบรมศรวราย ผายผาหลวงจะคร้าว ท้าวเสด็จเหนือวัวเผือก เอาเงือกเกี่ยวช้าง อ้าง
ทัดจันทร์เป็นปิ่น ทรงอินทรชฎา สามตาพระแพรง แกวงเพชรกล้า ฆ่าพิฆนัจญไร

0 โอมชัยชัยไชโสฬสพรหมญาณ บานเศียรเกล้า เจ้าคลีบัวทอง ผยองเหนือขุนห่าน ท่าน
รังก่อดินก่อฟ้า หน้าจตุรทิศ ไฉนมิตรา มหากฤตราไตร อดโตโยโลกศ จงตรีศักดิ์ท่าน พิญาณปรมาธิเบศ
ไทรเรศสุรสิทธิพ้อ เสวยพรหมานชีไฉนน้อย ประณมบุญภารดิเรก บูรภพบุรีศรีร้อย ก่อมา

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1, 2529: 6)

ยวนพ่ายโคลงตั้ง วรรณคดีร่วมยุคลิลิตโองการแข่งน้ำ ปรากฏรายชื่อเทพให้เห็นอย่างชัดเจน เนื่องจากยวนพ่ายโคลงตั้ง เป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติสมัยอยุธยาที่ยิ่งใหญ่ที่สุด กวีสดุดีพระเจ้าบรมไตรโลกนาถในการทำศึกเมืองเชียงซิ่นและทรงชนะกองทัพพระเจ้าตีโลกราชแห่งล้านนา (ปัทมาทิฆประเสริฐกุล และชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2554: 310) เหตุที่เป็นวรรณคดีดังกล่าวในการกล่าวอ้างเทพเจ้านั้น กวีจึงแสดงความรอบรู้ในเรื่องของเทพโดยการใช้ศิลปะการประพันธ์สร้างสรรค์เนื้อหาได้อย่างสมบูรณ์แบบ ดังโคลงต่อไปนี้

พรหมพิฆนุบรมศรเจ้า	จอมเมรุ มาศแฮ
ยามศมารุตอร	อาศน์ม้า
พฤษณิกุเพนทรา	สุรเสพย

เรื่องรวีวรจำ	แจ่มจันทร์
เอกาทศเทพแสง	เอาองค์ มาฤา
เป็นพระศรีสรรเพชญ	ที่อ้าง
พระเสด็จดำรงรักษ	ลี้ยงโลกย ไล่แฮ
ทุกเทพทุกท่างเหงว	ช่วยไชย ฯ

(วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1, 2529: 305)

โคลงที่ยกมานี้ จะเห็นความสามารถของกวีอย่างยอดเยี่ยม รายชื่อเทพเจ้าทั้ง 11 องค์ปรากฏให้เห็นภายในบทเดียว ประกอบด้วยรายชื่อเทพ คือ พระพรหม พระนารายณ์ พระศิวะ พระอินทร์ พระยม พระพาย พระพิรุณ พระอัคนี ท้าวกุเวร พระอาทิตย์และพระจันทร์ โดยเทพทั้ง 11 องค์นี้รวมอยู่ในองค์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเพียงพระองค์เดียว กล่าวได้ว่ากวีจงใจนำเสนอเทพเจ้าจำนวนมากนี้ เนื่องจากเป็นบทบาทของเทพที่มีบทบาทอย่างมากในเทพปกรณัมตั้งแต่ยุคพระเวท เป็นต้นมา การนำเทพผู้ยิ่งใหญ่ของศาสนาพราหมณ์มาเปรียบเทียบกับกษัตริย์ที่ทรงเดชานุภาพจึงมีความเหมาะสมอย่างสมบูรณ์แบบ ลิลิตพระลอ ยอดแห่งวรรณคดีไทยเรื่องหนึ่งในสมัยอยุธยาที่มีความไพเราะจับใจ บทชมโฉมพระลอเป็นที่รู้จักกันดีในวงวรรณคดีไทย ในการเปรียบเทียบความงามของพระลอ กวีกล่าวชื่นชมรูปโฉมของพระลอว่างามราวกับพระอินทร์มาปรากฏพระองค์ในโลก เพื่อให้ผู้คนได้ชื่นชม พระอินทร์ในจินตนาการของกวีนั้น เป็นเทพบุตรรูปงาม รูปโฉมที่งดงามของพระอินทร์ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพระอินทร์เป็นเจ้าของเทพทั้งหลาย จึงย่อมมีรูปโฉมงามโดดเด่น ดังที่ว่า “รอยรูปอินทรหยาดฟ้า มาอ่าองค์ในหล้า แผลงให้คนชม แลฤา ฯ” (วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1, 2529: 357) เมื่อกวีกล่าวชมใบหน้าของพระลอ โดยกล่าวถึงจมูกของพระลอว่างามราวกับเทพได้เนรมิตไว้เปรียบประดุจขอของพระกามเทพ ในที่นี้กวีกล่าวถึงพระกามเทพ ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งความรัก มีขอเหมือนกับขอช้าง คือ ทำหน้าที่เกี่ยวให้ชายหญิงรักกัน (รเวทพิสิฐ, พระ, 2545: 15) ดังข้อความที่ว่า “ทำนองนาสิกไต้ คือเทพเนรมิตไว้ เปรียบด้วยขอกาม” (วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1, 2529: 357) ส่วนวรรณคดีประเภทแสดงอารมณ์ เช่น วรรณคดีนิราศ กวีก็นำเสนอรายชื่อของเทพตามคติของศาสนาพราหมณ์ด้วย จะเห็นจากโคลงนิราศหริภุญชัย ซึ่งเป็นโคลงนิราศเรื่องแรกของวรรณคดีไทย กวีกล่าวถึงพระอาทิตย์ที่ซักรถหันไปบนท้องฟ้า ยิ่งเพิ่มความทุกซึ้งร้อนให้กับกวีในการพราจากนางมากยิ่งขึ้น “ภานูอ่วยยานแปร เกวียนกว่า บนเอ” (ประเสริฐ ฐ นคร, 2547: 66) และในโคลงที่กวีกล่าวอ้อนวอนเทพเจ้าต่าง ๆ ให้นำนางมาให้กวี ดังที่ว่า

อินทร์พรหมครุฑนาคน้ำ	นำสนอง
จักแบ่งกุศลสอง	ส่วนได้
ศรีศุคต์ค้อยปูนปอง	หมายเหมียด บุญรา
บักชื้อนุชน้องไต้	แต่ข้าอัคคชา

(โคลงนิราศหริภุญชัย, 2547: 127)

อย่างไรก็ตาม แม่เทพจะช่วยบรรเทาทุกข์ของกวี เพื่อจะนำนางมาแนบชิดตนอีกครั้ง แต่ด้วยความรักของกวีอย่างลึกซึ้งที่มีต่อนาง แม่เทพเองก็ไม่ใช่สิ่งที่กวีจะมั่นใจว่าจะช่วยนางให้กลับคืนมาหรือคอยปกป้องนาง แต่กลายเป็นความหวาดระแวงว่าเทพนั้นอาจจะอุกอาจลอบชมโฉมอันงดงามนางก็เป็นได้ ดังกวีผู้แต่งกำสรวลโคลงดั้น กล่าวถึงความไม่ไว้วางใจที่จะฝากนางไว้กับท้องฟ้า เพราะเกรงพระอินทร์จะมาเกี่ยวนาง ดังที่ว่า “โฉมแม่จักฝากฟ้า เกรงอินทร์ หยอกนา อินทร์ท่านเทอกโฉมเอาสู่ฟ้า” (ประเสริฐ ณ นคร, 2547: 127) สำนวนฝากนางในกำสรวลโคลงดั้นมีอิทธิพลต่อกวีในสมัยหลัง โดยเฉพาะกวีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กวีผู้แต่งโคลงนิราศนรินทร์ แต่งเนื้อโคลงเลียนสำนวนฝากนางในกำสรวลโคลงดั้น แต่เพิ่มรายละเอียดกล่าวถึงเทพจำนวนมากกว่า คือ มีทั้งพระอินทร์ พระพาย พระนางอุมาเทวี พระนางลักษมีเทวี และพระศิวะ ดังที่ว่า

โฉมควรจักฝากฟ้า	ฤาดีน ดีฤา
เกรงเทพไ้ธรนรินทร์	ลอบกล้า
ฝากลมเลื่อนโฉมบิน	บนเล่า นะแม่
ลมจะชายชักช้า	ชอกเนื้อเรียบสงวน ฯ
ฝากอุมาสมรมแม่แล้	ลักษมี เล่านา
ทราบสยมภูจักรี	เกลือกใกล้
เรียบคิดจบจวนตรี	โลกล่วง แล้วแม่
โฉมฝากใจแม่ได้	ยิ่งด้วยใครครอง ฯ

(โคลงนิราศนรินทร์, 2545: 11)

ตัวอย่างที่ยกมาพอข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีไทยปรากฏรายชื่อของเทพและบทบาทของเทพตามคติศาสนาพราหมณ์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การนำเสนอเทพในผลงานประพันธ์เป็นสิ่งสะท้อนภูมิรู้ในเทวปรกกรมของกวีอย่างน่ายกย่อง การกล่าวอ้างถึงเทพเป็นวัตถุดิบของกวีที่จะสร้างงานประพันธ์ได้อย่างลึกซึ้งและมีเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ให้กับเนื้อเรื่อง อีกประการหนึ่งก็เป็นการสะท้อนให้เห็นความคุ้นชินในหมู่ผู้เสพซึ่งต่างรู้จักรายชื่อของเทพและบทบาทของเทพ เพราะเนื้อหาในวรรณคดีจะกล่าวอ้างถึงเทพที่ซ้ำ ๆ กันอยู่เสมอ คือ พระอินทร์ พระพรหม พระศิวะ พระนารายณ์ กามเทพ พระวิศ्वกรรม ฯลฯ

2. การนำเสนอวรรณคดีอินเดียโดยสอดแทรกในเนื้อหา: วรรณคดีเรื่องรามายณะและมหาภารตะเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของชาวอินเดีย มีคุณค่าในฐานะแหล่งบันทึกปรัชญา ศาสนา ความคิด ความเชื่อตามคติศาสนาพราหมณ์อย่างเข้มข้น การนำเสนอวรรณคดีอินเดียที่ปรากฏในเนื้อหาของวรรณคดีไทยนั้น ส่วนมากมักกล่าวอ้างถึงเรื่องของพระราม หรือที่รู้จักกันได้ดี คือ มหาเทพรามายณะ ซึ่งจัดเป็นอาทิกาพย์ของอินเดีย และจัดเป็นวรรณคดี มหาเทพเรื่องยิ่งใหญ่ของอินเดียด้วย วรรณคดีเรื่องนี้นำเสนอคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์อย่างลึกซึ้ง คำว่า รามายณะ แปลความได้ว่าเป็นเรื่องของพระราม ฤๅษีวาลมิกิเป็นผู้รจนาเมื่อสองพันกว่าปี (อนุমানราชชน, พระยา,

2531: 86) วรรณคดีไทยจำนวนมากกล่าวถึงเรื่องพระรามแทรกไว้ในเนื้อหา เช่นในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ 3 บรรทัดที่ 23 มีข้อความกล่าวถึงถ้าพระราม แสดงให้เห็นว่าเรื่องพระรามปรากฏเป็นที่รู้จักตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว มาถึงในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ เนื้อหาในวรรณคดีปรากฏการอ้างถึงตัวละครในวรรณคดีเรื่องพระรามเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการกล่าวถึงพระราม ดังตัวอย่าง ลิลิตโองการแข่งน้ำ กล่าวถึง “สิบหน้าเจ้าอสูร ช่วยดู” และ “พระรามพระลักษมณ์ชวักอ” ส่วนในลิลิตยวนพ่าย กล่าวเปรียบเทียบกับพระคุณสมบัติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า “พระฤทธิพางพระราม รอนราพณ์ ไส้เส” ในกำสรวลโคลงดั้น กวีกล่าวอ้างถึงเรื่องพระรามว่า “รามาริราชใช้ พานร โถกนสมุทธอรายม ย่านฟ้า จองถนนแปลงศรีศิลป์ ผลาญราพย์” ในลิลิตตะเลงพ่าย ฉากรบอันงามสง่าของสมเด็จพระนเรศวรและพระมหาอุปราชา กวีเปรียบเทียบกับสมเด็จพระนเรศวรเหมือนกองทัพพระราม ส่วนฝ่ายพระมหาอุปราชาเหมือนกองทัพของราพณ์ หรือทศกัณฐ์ ดังที่ว่า “ฤทราเริ่มรณฤทธิ รบราพณ์ แลฤ” นอกจากเรื่องพระรามที่ปรากฏแทรกอยู่ในวรรณคดีอยู่บ่อยครั้งแล้ว มหาภารตะ ซึ่งเป็น มหาากาพย์เรื่องยิ่งใหญ่ของอินเดียเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่กวีได้กล่าวถึงโดยเฉพาะตัวละครสำคัญ ทำให้เห็นอิทธิพลของมหาภารตะในวรรณคดีไทย มหาภารตะเป็นเรื่องการทำสงครามของพี่น้องร่วมเชื้อสายเดียวกัน คือ ตระกูลปาณฑพ นำโดย ยุธิษฐิระ ภิมะ อรชุน นกุล และสเทพ และมีผู้คอยช่วยเหลือที่สำคัญ คือ พระกฤษณะ กับตระกูลเคาภพ นำโดย ทูโรยธน์ และพระญาติ ครูอาจารย์ทั้งหลายที่อยู่ฝ่ายทูโรยธน์ ดังที่กล่าวเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับตัวละครในมหาภารตะ เช่น “พระทรงปรตยาคพิง พระกรรม” “กลริณแมนเพียงพระกฤษณะ” “กลกฤษณย่อโยธา ทูโรยค” “ไกรกว่าอรชุนแก้ว ก่อนบรรพ” และที่กล่าวว่า “ทรงคธาทยมภิม เลิศลัน” นั่นคือ เปรียบสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเหมือนกับพระกฤษณะ อรชุน และภิมะ วรรณคดีเรื่องอนิรุทธ์ ก็เป็นที่รู้จักแพร่หลายในสังคมไทยมาช้านานเช่นกัน ปรากฏการกล่าวอ้างเรื่องอนิรุทธ์ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าในภาคผนวกของมหาภารตะ เป็นเรื่องราวของพระอนิรุทธ์ พระโอรสของพระปรัทุมน์ และเป็นพระนัดดาของพระกฤษณะซึ่งปรากฏการอ้างถึงในวรรณคดีเก่าแก่ของไทยหลายเรื่อง เช่นในโคลงนิราศทริภุชยักล่าวอ้างถึงการพลัดพรากของกวีกับนางเหมือนกับพระสกับนางอุสา กวีผู้แต่งโคลงทวาทศมาสก็กล่าวเปรียบเทียบกับความพลัดพรากของตนกับนางเหมือนกับพระอนิรุทธ์พลัดพรากจาก นางอุสา การนำเสนอวรรณคดีอินเดียโดยสอดแทรกในเนื้อหาจึงแสดงให้เห็นอิทธิพลจากวรรณคดีเรื่องเอกของอินเดียอย่างชัดเจน

3. การนำเสนอวรรณคดีอินเดียที่ดัดแปลงมาเป็นเนื้อเรื่องตามความคิดของกวีไทย:

เรื่องราวของพระรามเป็นที่แพร่หลายในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง กวีไทยนำเนื้อเรื่องพระรามมาสร้างสรรค์เป็นรามเกียรติ์หลายสำนวน มีรามเกียรติ์บทพากย์เมื่อครั้งกรุงเก่า สำนวนสมัยอยุธยา เนื้อหาที่ปรากฏมีอยู่เพียงบางตอน เริ่มที่พระรามลงโทษนางสำมนักขาจนถึงตอนกุมภกรรณล้ม (ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ และ สุมาลย์ บ้านกล้วย, 2524: 10) บทละครรามเกียรติ์ครั้งกรุงเก่า จับความ

ตั้งแต่ตอนพระรามประชุมพลจนถึงองค์ต้อสื่อสาร แม้จะมีหมายเหตุระบุไว้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่ ก็ อยู่โพธิ์ (2506: 154) คัดค้านว่าเป็นบทละครสมัยอยุธยาโดยพิจารณาจากถ้อยคำสำนวนที่ดูต่ำทรามจึงเชื่อว่าเป็นบทละครฉบับเชลยศึกดี ในสมัยกรุงธนบุรีมีบทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ 4 ตอน คือ ตอนพระมงกุฏ ตอนหนุมานเกี่ยวนางวานรินจนถึงท้าวมาลีราชมา ตอนท้าวมาลีราชพิพากษาจนถึงทศกัณฐ์เข้าเมือง และตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายกรด พระลักษณะต้องหอกกบิลพิท จนผูกผมทศกัณฐ์กับนางมณโฑ บทละครสำนวนนี้แฝงแนวคิดในทางการเมืองไว้ด้วย ที่เห็นชัดประการหนึ่งคือ ตัวละครในเรื่องจำลองพระราชอัธยาศัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี ดังที่ ยูพร แสงทักษิณ (2554: 16) กล่าวว่า “กลอนบทละครเรื่องรามเกียรติ์ที่เป็นบทพระราชนิพนธ์นั้นแสดงถึงลักษณะกวีที่เป็นกษัตริย์นักรบอย่างเห็นได้ชัด... จะเห็นว่าถ้อยคำและสำนวนโวหาร รวมทั้งการดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างเรียบง่าย ตรงไป ตรงมา รวดเร็ว ทันใจ...” บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นรามเกียรติ์ที่มีความพิสดารที่สุด มีเนื้อเรื่องครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งบทละครเรื่องนี้เพื่อสมโภชพระนคร เนื้อเรื่องจึงเหมาะที่จะเป็นวรรณคดีเพื่อการอ่านมากกว่าจะนำไปใช้แสดงละคร เพราะมีการกล่าวถึงตัวละครสำคัญต่าง ๆ การสู้รบระหว่างฝ่ายพระรามกับฝ่ายทศกัณฐ์อย่างละเอียด บทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นสำนวนรามเกียรติ์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้พากย์โขนและพากย์หนัง บรรจุเพลงหน้าพาทย์ กล่าวถึงเพียงบางตอน คือ ตอนนางลอย ตอนพรหมมาستر และเอราวัณ นอกจากนี้ยังมีสำนวนรามเกียรติ์อื่น ๆ เช่น โคลงภาพรามเกียรติ์จำหลักติดผนังกรอบพระอุโบสถวัดพระเชตุพน บทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเพียงตอนเดียว คือ ตอนพระรามเดินดง โคลงเรื่องรามเกียรติ์ จารึกรอบเสาพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม บทละครรามเกียรติ์ในรัชกาลที่ 6 เป็นต้น

เรื่องรามเกียรติ์ในการสร้างสรรค์ของกวีไทย แม้จะได้รับอิทธิพลจากแหล่งที่มาทั้งรามายณะฉบับ องค니라ชา วิษณุปุราณะ และหนุมานนาฎกะ (มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2513: 207-208) แต่เนื้อเรื่องที่กวีถ่ายทอด เป็นการดัดแปลงให้เข้ากับค่านิยมของคนไทย จะเห็นได้ในบทชมเมืองกรุงศรีอยุธยา ทวาราวดี ดังต่อไปนี้

อันมหาปราสาททั้งสาม	ทรงงามสูงเงื่อมพระเวหา
สีมุกหุ้มมาศสะอาดตา	ใบระกาบันแก้วประกอบกัน
ช่องฟ้าซ้อยเพ็ญเฉื่อยชด	บราลีที่ลดมุขกระสัน
มุขเด็จทองดาตกระหนกพัน	บุษบกสุวรรณสว่างวาม
เจ็ดชั้นพื้นลดผลึกลาด	แกลมาศนพรัตน์เรื่องอร่าม

ทิมดาบดาตเงินเป็นเงางาม	หน้าสิงห์แสงพรามด้วยพลอยพราย
มีพระโรงปรีศร์ซ้ายขวา	ทานแก้วลงการฉานฉาย
ห้องสนมกำนัลเรียงราย	เกยฉลุแก้วลายลับแลบัง
หน้าพระลานแลลั่นทิวลาต	ชาวสะอ้านดูสะอาดตั้งสี่สังข์
ทิมตำรวจเคียงริมทิวขาววัง	ระเบียบคลังทิมโหลนครบครัน

(บทละครเรื่องรามเกียรติ์, 2540: 8)

เช่นเดียวกันกับเรื่องอนิรุทธ ถึงแม้จะมีเนื้อหาจากคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์ คือ คัมภีร์วิษณุปุราณะ จากเรื่องทริวงศ์ และจากเรื่องศิวะปุราณะ (ชลดา เรื่องรักษลิขิต, 2547: 228-229) แต่กวีไทยก็ได้สร้างสรรค์ตัวบทให้เหมาะสมกับความคิดของกวีไทย เช่นในตอนที่พระไทรอัมสม ตัวเอกของเรื่อง กวีไทยอาจคุ้นเคยกับต้นไทรซึ่งเป็นต้นไม้สูงใหญ่ที่ศักดิ์สิทธิ์ มีพระไทรเทพารักษ์สิงสถิตอยู่ หรือในบทชมปราสาทราชวังนั้น เป็นการสร้างบรรยากาศและความโอ่อ่ายิ่งใหญ่ของปราสาทราชวังกรุงศรีอยุธยาตนเอง

4. การนำเสนอพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์: การที่กวีรังสรรค์วรรณคดีไทยเพื่อเป็นตัวบทใช้ประกอบพิธีกรรม คือ พราหมณ์ใช้อ่านในการประกอบพระราชพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ประจำราชสำนัก เช่น ลิลิตโองการแช่งน้ำ หรือประกาศต่าง ๆ ที่ใช้อ่านในการประกอบพระราชพิธี เพื่อเน้นความขริ่มขลังและดูสูงส่งตามคติศาสนาพราหมณ์ ลิลิตโองการแช่งน้ำเป็นวรรณคดีที่นำเสนอพิธีศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์เพื่อการเข้าสาบานตนของข้าราชการ พราหมณ์จะเป็นผู้ประกอบพิธีโดยตรง กวีจึงสร้างบรรยากาศของตัวบทลิลิตโองการแช่งน้ำด้วยความความศักดิ์สิทธิ์น่าเกรงขาม เพราะมีการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งของพุทธและพราหมณ์ให้มาเป็นสักขีพยานในการประกอบพิธีจำนวนมาก มีคำสาปแช่งน้ำอันสะพรึงกลัวสำหรับผู้คิดทรยศต่อพระเจ้าแผ่นดิน และคำอวยพรสำหรับผู้ที่มีชื่อเสียงสุจริต นอกจากนี้ วรรณคดีส่วนหนึ่งก็นำเสนอพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์หรือเป็นพิธีกรรมที่มาจากอินเดีย ปรากฏแทรกอยู่ในเนื้อหา เช่นในวรรณคดีเรื่องโคลงทวาทศมาส ในเดือนอ้ายมีการประกอบพิธีตริยัมปวาย ซึ่งเป็นพิธีของพราหมณ์ที่นับถือพระศิวะและพระนารายณ์ กระทำการแห่เทวรูปพระผู้เป็นเจ้า ณ เทวสถาน ในเวลากลางคืนเป็นช่วงประกอบพิธี รายละเอียดเกี่ยวกับพิธีนี้ในวรรณคดีนางนพมาศระบุว่า เป็นพระราชพิธีที่ปฏิบัติในเดือนอ้าย ประชาชนชายหญิงมาร่วมงานพิธีกันจำนวนมาก ฝ่ายนางในก็ตามเสด็จพระเจ้าแผ่นดินเพื่อดูไถวนางกระดาน สาดน้ำ รำเสนง และดูพราหมณ์แห่แหนพระศิวะ พระนารายณ์ ส่วนในเดือนยี่โคลงทวาทศมาสกล่าวถึงการประกอบพิธีบูชาภิเษกพราหมณ์ถวายพระพร อ่านคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์ ถวายน้ำสังข์และชบกล่อม หรือตัวอย่างพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏอยู่ในตัวบทวรรณคดีกลอนบทละคร วรรณคดีเพื่อการแสดงปรากฏให้เห็น พิธีสุมพรอยู่เสมอ พิธีนี้มีความสำคัญในการเลือกคู่ครอง พิธีสุมพรสืบทอดปฏิบัติในราชสำนักของอินเดียแต่โบราณ ปรากฏให้เห็นเมื่อพระธิดาของกษัตริย์ต้องการที่จะอภิเษกสมรสกับเจ้าชายที่มี

คุณสมบัติเพียบพร้อม จะต้องมีการประลองความสามารถของเจ้าชายด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การยกคันทัน หรือยิงธนูให้แม่นยำตรงที่สุด หากเจ้าชายองค์ใดมีความสามารถเหนือเจ้าชายองค์อื่นก็มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะได้ครอบครองพระธิดาพระองค์นั้น พระธิดาจะสวมบุปผามาลัยที่พระศอกของเจ้าชายด้วยความภาคภูมิใจ ในวรรณคดีไทยพิธิสุมพรเป็นเหตุการณ์สำคัญสำหรับตัวพระตัวนางที่จะได้ครองคู่กัน สมุทรโฆษคำฉันท์ซึ่งเป็นวรรณคดีเอกเรื่องหนึ่ง มีเหตุการณ์สุมพรเมื่อพระเจ้าสีหนครูปต์มีพระราชประสงค์ที่จะให้นางพินทุมาตีมีคู่ครอง จึงป่าวประกาศให้กษัตริย์ทั้งหลายเสด็จมายังเมืองรมยบุรี ถ้ากษัตริย์องค์ใดยกโลหธนูและน้ำวสายธนูได้จึงจะได้นางพินทุมาตีเป็นชายา ปรากฏว่าพระสมุทรโฆษสามารถยกโลหธนูและน้ำวสายธนูได้ ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระชนกต้องการที่จะให้นางสีดามีคู่ครองจึงจัดให้มีการยกคันทันสมหารธนูโมลีของพระศิวะ หากกษัตริย์องค์ใดมีศักยภาพพอที่จะยกคันทันศกดิ์สิทธิ์ได้จึงจะได้นางสีดาไปครอง พระรามซึ่งเป็นพระนารายณ์อวตารสามารถยกคันทันศกดิ์กล่าวได้จึงได้อภิเษกกับนางสีดา (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2536: 132) ตัวอย่างพิธีกรรมที่มีพราหมณ์ประกอบพิธีตั้งที่อภิปรายมา เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าพราหมณ์มีบทบาทสำคัญสำหรับพิธีกรรม คือ เพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นแบบแผนให้พิธีกรรมนั้น และการเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าวก็เป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมพิธี

บทสรุป

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า อิทธิพลความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์ เป็นปัจจัยที่กวีไทยนำอิทธิพลความเชื่อศาสนาพราหมณ์มาประกอบสร้างเป็นตัวบทวรรณคดีไทย ดังกลวิธีการแต่ง คือ 1) การนำตำนานของเทพเจ้าตามเทพปกรณัมในศาสนาพราหมณ์ โดยนำเสนอรายชื่อเทพ รวมทั้งบทบาทของเทพปรากฏสอดแทรกในเนื้อหาวรรณคดี แนวคิดนี้ปรากฏในสมัยสุโขทัยให้เห็นบ้างแล้ว มีกล่าวถึงเทพเจ้าในจารึก เช่น จารึกวัดป่ามะม่วง และไตรภูมิพระร่วง ในสมัยอยุธยา วรรณคดีลิลิตโองการแข่งน้ำ ยวนพ่ายโคลงตัน ปรากฏรายชื่อเทพเจ้าอย่างเข้มข้น และวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการสืบทอดการอ้างถึงเทพเจ้าสืบเนื่องต่อกันมา แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมไทยถึงความนอบน้อมและศรัทธาต่อเทพของพราหมณ์ 2) กลวิธีการนำเสนอวรรณคดีอินเดียโดยสอดแทรกในเนื้อหา เพื่อย้ำให้เห็นความแพร่หลายของวรรณคดีเรื่องนั้น นำสังเกตด้วยว่าวรรณคดีอินเดียที่กวีไทยนำมากล่าวอ้างในงานของตนเป็นวรรณคดีเรื่องเอกของอินเดีย คือ มหาภารตชาดกและมหาภารตชาดก วรรณคดีทั้งสองเรื่องมีสถานภาพเป็นคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์ การถึงกวีไทยอ้างคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ทำให้งานนิพนธ์มีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น 3) การที่กวีนำเสนอวรรณคดีอินเดียที่ดัดแปลงมาเป็นเนื้อเรื่องตามความคิดของกวีไทย เพื่อปรับให้เข้ากับระบบความคิดในสังคมไทย ดังเรื่องพระรามหรือรามเกียรติ์หลายสำนวนที่กวีสร้างเนื้อเรื่องในบรรยากาศ ความคิด ความเชื่ออย่างไทย อาทิ บทละครรามเกียรติ์หลากหลายสำนวน อนึ่ง กลอน

บทละครเรื่องรามเกียรติ์บางสำนวนที่เป็นพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าแผ่นดินนั้นแต่งด้วยพระราชประสงค์และพระราชอัธยาศัยของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นด้วย และ 4) กวีนำเสนอพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์เพื่อสะท้อนความเป็นแบบแผนของพระราชพิธีและความศักดิ์สิทธิ์สูงส่งของพิธีกรรม เนื่องจากพิธีกรรมในสังคมไทยล้วนได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ กวีจึงอ้างถึงพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์เพื่อสะท้อนแบบแผนของพิธีกรรมอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวได้ว่า กวีไทยนำอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพราหมณ์มาเป็นแนวคิดสำคัญของการเล่าเรื่องวรรณคดีไทย อนึ่ง การนำเสนอในประเด็นที่อภิปรายมานี้ ยังมีอีกหลายมิติที่สมควรขยายผลการศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันจะทำให้ประจักษ์ถึงแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ในวรรณคดีไทยอย่างลึกซึ้งต่อไป

บรรณานุกรม

- กี อยู่โพธิ์. (2506). **เล่าเรื่องหนังสือรามเกียรติ์**. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- กุสุมา รักขมณี. (2554). **เนื้อหาและแนวคิดของวรรณคดีไทย**: ใน เอกสารการสอนชุดวรรณคดีไทย หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา. (2542). **พื้นฐานการอ่านวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี.
- โคลงนิราศนรินทร์. (2545). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. (2547). **อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในประเทศไทยจากหลักฐานการจารึกและวรรณคดีไทยบางส่วน**: ใน วารสารอินเดียนศึกษา ปีที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชลดา เรื่องรักษลิขิต. (2547). **วรรณคดีอยุธยาตอนต้น: ลักษณะร่วมและอิทธิพล**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1**. (2540). กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร.
- ประจักษ์ ประภาพิตทยากร. (2529). **เทวดานุกรมในวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ประเสริฐ ฐ นคร. (2547). **การอธิบายศิลาจารึกสมัยสุโขทัย**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประเสริฐ ฐ นคร. (2547). **โคลงนิราศหริภุญชัย**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ปัญญา บริสุทธิ์. (2534). **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ปัทมา ทิมประเสริฐกุล และชลดา เรื่องรักษลิขิต. (2554). **การสร้างภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในนวนิยายโคลงตั้งด้วยการใช้ข้อมูลทางวรรณคดี**: ใน วารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน).
- พระยาอนุমানราชชน. (2531). **รวมเรื่องเกี่ยวกับรามเกียรติ์**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

- พระราชพิธีสิบสองเดือน.** (2503).พระนคร: ศิลปบรรณาการ.
- พิธีกรรมและประเพณี.**(2552).กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2513). **บ่อเกิดรามเกียรติ์.** พระนคร: ศิลปบรรณาการ.
- มนตรี มีเนียม. (2534). **อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: หลักฐานทาง**
วรรณคดี: ใน **วารสารรัฐสมิแล** 14, 2 (มกราคม - เมษายน).
- ยุพร แสงทักษิณ. (2554). **วรรณคดีสมัยกรุงธนบุรี-กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2394:** ใน **เอกสารการ**
สอนชุดวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2553). **ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทย ตอนที่ 3 วรรณคดีไทย.** กรุงเทพฯ: โรง
- พิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรรณกรรมสมัยอยุธยา. เล่ม 1.** (2529). กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วรรณกรรมสมัยสุโขทัย.** (2528). กรุงเทพฯ :กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วรพร ภู่งศ์พันธุ์ และคนอื่นๆ. (2557). **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เบ้าหลอมอารยธรรมสำคัญของ**
โลก 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.
- วรเวทย์พิสิฐ,พระ. (2545). **คู่มือลิลิตพระลอ.** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- วสันต์ รัตนโกคา. (2554). **ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีไทย:** ใน **เอกสารการสอนชุดวรรณคดีไทย**
หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ศักดิ์ศรี แยมันดดา. (2545). **วิทยารัตนากร: รวมบทความวิชาการอักษรศาสตร์ ของศาสตราจารย์**
ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ และสุมาลย์ บ้านกล้วย. (2524). **ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมของตัว**
ละครในเรื่องรามเกียรติ์ เปรียบเทียบกับตัวละครในมหากาพย์รามายณะ. กรุงเทพฯ:
- สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2536). **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.